

GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLAR MA'NAVIY ONGINI SHAKLLANTIRISHDA TARIXIY XOTIRANING AKSIOLOGIK AHAMIYATI

Tursunova Dilnoza Adhamjon qizi

Farg'ona davlat universiteti mustaqil tatqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada globallashuv jarayonlari sharoitida yoshlar ma'naviy ongini shakllantirishda tarixiy xotiraning aksiologik ahamiyati falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy xotira, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning yoshlar dunyoqarashiga ta'siri ochib beriladi. Shuningdek, ommaviy madaniyat va raqamli axborot muhitining yoshlar ma'naviy ongiga ko'rsatayotgan ijtimoiy-falsafiy ta'siri yoritiladi. Tadqiqot natijalari yoshlarning tarixiy xotiraga tayangan holda ma'naviy qadriyatlarni ongli qabul qilishi ularning barqaror ijtimoiy pozitsiyasini shakllantirishda muhim omil ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: tarixiy xotira, ma'naviy ong, aksiologiya, yoshlar, globallashuv, ommaviy madaniyat, raqamli axborot muhiti.

Аннотация. В статье с философско-аксиологической точки зрения анализируется значение исторической памяти в формировании духовного сознания молодежи в условиях глобализации. Рассматривается влияние исторической памяти, национальных и общечеловеческих ценностей на мировоззрение молодежи. Особое внимание уделяется социально-философскому воздействию массовой культуры и цифровой информационной среды на духовное сознание молодежи. Результаты исследования показывают, что осознанное восприятие духовных ценностей на основе исторической памяти является важным фактором формирования устойчивой социальной позиции молодежи.

Ключевые слова: историческая память, духовное сознание, аксиология, молодежь, глобализация, массовая культура, цифровая среда.

Abstract. This article analyzes the axiological significance of historical memory in shaping the spiritual consciousness of youth in the context of globalization from a philosophical perspective. The study examines the influence of historical memory, national and universal values on the worldview of young people. Special attention is paid to the socio-philosophical impact of mass culture and the digital information environment on youth spiritual consciousness. The findings indicate that conscious acceptance of spiritual values based on historical memory is a crucial factor in forming a stable social position among youth.

Keywords: historical memory, spiritual consciousness, axiology, youth, globalization, mass culture, digital environment.

Kirish. O'zbekiston sharoitida yoshlar aholining katta qismini (taxminan 65 foizni) tashkil etib, ularni yuksak milliy ma'naviyatga ega, vatanga sodiq shaxslar etib tarbiyalash muhim pedagogik vazifalardan biridir. Shu nuqtai nazardan, yoshlar tarixiy ongi, milliy madaniyati va ma'naviy qadriyatlar bilan boyitilishi zarur. Global axborot maydoni kengaygani, internet va ijtimoiy tarmoqlar kuchaygani bois yoshlar ongiga turli g'oyaviy ta'sirlar kirib kelmoqda. Masalan, xorijiy televideniye va internet orqali tarqalgan film va ko'rsatuvlar yoshlarni shafqatsizlik, zo'ravonlik hamda mahalliy mentalitetga begona bo'lgan kontent bilan ta'minlashi qayd etilgan. Demak, bugungi kunda tarbiyachilar va falsafiy olimlar yoshlarda aksiologik ongni rivojlantirishda internet va ommaviy madaniyatning ta'sirini e'tibordan chetda qoldirmasliklari lozim.

Globallashuv jarayonlari zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanib, yoshlar hayotiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy, madaniy va axborot makonining kengayishi yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va ma'naviy ongida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, tarixiy xotira va ma'naviy qadriyatlarga munosabat masalasi ushbu jarayonda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tarixiy xotira jamiyatning ma'naviy asosini tashkil etib, avlodlar davomiyligini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Yoshlarning tarixiy xotiraga tayangan holda ma'naviy ongini shakllantirishi ularning milliy o'zligini anglashida va ijtimoiy faolligini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois tarixiy xotiraning aksiologik mohiyatini falsafiy jihatdan tahlil qilish muhim ilmiy vazifalardan biridir.

Adabiyotlar sharhi va tahlili. Aksiologiya doirasida tarixiy xotira va qadriyatlar muammosi ko'plab faylasuflar tomonidan o'rganilgan. M. Sheler qadriyatlarni shaxsning ichki ehtiyoji sifatida talqin qilib, ularning axloqiy qarorlar qabul qilishdagi rolini asoslab bergan [1]. Ya. Assman esa tarixiy xotirani madaniy barqarorlikni ta'minlovchi asosiy mexanizm sifatida ko'rsatadi [2].

P. Rikyor tarixiy xotirani shaxsiy va ijtimoiy identifikatsiyaning muhim elementi sifatida baholab, tarixiy ongning ma'naviy mazmunini yoritgan [3]. Zamonaviy tadqiqotlarda E. Giddens globallashuv sharoitida an'anaviy qadriyatlarning transformatsiyaga uchrayotganini ta'kidlab, yoshlar ma'naviy ongida noaniqlik kuchayishini qayd etadi [4].

Mahalliy olimlar tadqiqotlarida yoshlar ma'naviy ongini shakllantirishda tarixiy xotira va milliy qadriyatlarning ahamiyati alohida ta'kidlanadi [5].

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada falsafiy-tahliliy, aksiologik va qiyosiy metodlardan foydalanildi. Shuningdek, ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish va konseptual yondashuv asosida umumlashtirish usullari qo'llanildi.

Natijalar va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarixiy xotira yoshlar ma'naviy ongining shakllanishida tayanch qadriyat sifatida namoyon bo'ladi. Tarixiy xotiraga ega bo'lgan yoshlar jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlarni chuqurroq anglaydi va o'z o'rnini aniqlashga intiladi.

Aksiologik tahlil natijalariga ko'ra, tarixiy xotira yoshlarda ma'naviy qadriyatlarni ichki ehtiyoj sifatida qabul qilishga xizmat qiladi. Bu esa ularning axloqiy tanlovi va ijtimoiy xulq-atvorini barqarorlashtiradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, tarixiy xotira zaif rivojlangan muhitda yoshlar ommaviy madaniyat ta'siriga tez beriluvchan bo'ladi.

Shuningdek, raqamli axborot muhiti yoshlar tarixiy xotirasini shakllantirishda ikki tomonlama rol o'ynaydi: bir tomondan, tarixiy bilimlarga keng kirish imkonini bersa, ikkinchi tomondan, yuzaki va fragmentar axborot orqali tarixiy ongni soddalashtiradi.

Ijtimoiy tarmoqlarda yoshlar o'z shaxsini aniqlash va ifodalashning yangi maydonlarini kashf etadi. Internetda noma'lumlik (anonymity) vaziyatida yoshlar ichki hissiyotlari va fikrlarini erkin ifoda eta oladi, foydalanuvchi yaratgan kontent yordamida identifikatsiya qilishadi. Masalan, bloggerlar o'z fikr va tahlillarini, musiqachilar asarlarini internetga joylab, global auditoriyaga taqdim etadi. Buning natijasida yoshlar mediamuhitda faol ishtirok etib, ijodiy jarayonlar orqali o'zlarini ifoda etish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa ularning mediatavakkalchilik doirasini kengaytiradi va dunyoqarashini diversifikatsiya qiladi.

Biroq, bunday media-muhit yoshlar uchun salbiy xavflar ham yaratadi. Internet orqali tarqalgan kontent orasida ba'zan ijtimoiy-ma'rifiy qoidalarimizga zid axborot, zo'ravonlikni targ'ib qiluvchi materiallar ham uchrab turadi. Kdirniyazova ta'kidlashicha, xorijiy kanallardagi ko'rsatuvlar, radio, o'yinlar va videolar orqali yoshlar shafqatsizlik va boshqa zararli mafkuraviy xurujlarga duch kelmoqda. Buning oqibatida yoshlarning axloqiy normalari buzilishi, ma'naviy tsenzuraga qarshi immunitet zarurati paydo bo'lmoqda.

Shu sababli yoshlarni internetga oid salbiy omillardan himoya qilish, ularning media-savodxonligini oshirish dolzarb vazifaga aylanadi. Maslahat sifatida quyidagi chora-tadbirlar taklif etiladi: yoshlarning internetdan foydalanishida axloqiy qoidalarni o'rgatish; milliy qadriyatlar va milliy o'zlikni anglatuvchi kontentni targ'ib qilish; mediatizimlilikni oshirish hamda mafkuraviy immunitetni mustahkamlash bo'yicha tadbirlar yaratish. Shu bilan birga, televidenie va radio dasturlarida yoshlar uchun mos mavzular taqdim etish, ularning tarixiy va vatanparvarlik tuyg'ularini jonli misollar orqali yetkazish muhimdir.

Bu choralar yoshlarning media maydonidan to'g'ri foydalanishlarini ta'minlab, ularni falsafiy tafakkur va tanqidiy dunyoqarash bilan qurollantiradi. Falsafiy mulohaza yoshlarni har qanday axborotni tanqidiy baholashga chaqiradi va ularni global media ta'siridan boyitilgan yondoshuv bilan mustahkamlaydi.

Shu yo'l bilan yoshlarning aksiologik qarashlari mustahkamlanib, ular zamonaviy axborot davrining tahdidlariga nisbatan barqaror bo'ladi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy ongini shakllantirish faqat an'anaviy ta'lim vositalari bilan cheklanib qolmasligi lozim. Tarixiy xotira yoshlar uchun ma'naviy tayanch bo'lib, ularni ijtimoiy va madaniy bosimlardan himoya qiladi.

Falsafiy nuqtai nazardan, tarixiy xotiraning aksiologik ahamiyati shundaki, u yoshlarda qadriyatli tafakkurni rivojlantiradi. Ommaviy madaniyatning iste'molchilikka asoslangan qadriyatlariga qarshi tarixiy xotira muvozanatli qarashni shakllantiradi.

Shu sababli ta'lim va tarbiya jarayonida tarixiy tafakkur, ma'naviy tarbiya va media-savodxonlikni integratsiyalash zarur. Bu yoshlarning globallashuv sharoitida ma'naviy barqarorligini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy ongini shakllantirishda tarixiy xotira muhim aksiologik omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalari tarixiy xotira va ma'naviy qadriyatlar uyg'unligi yoshlarning barqaror dunyoqarashi va ijtimoiy faolligini ta'minlashini ko'rsatdi. Aksiologik yondashuv yoshlarning globallashuv jarayonlariga nisbatan ongli va tanqidiy munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Scheler M. Formalism in Ethics and the Material Ethics of Values. Moscow, 1994.
2. Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization. Cambridge University Press, 2011.
3. Ricoeur P. Memory, History, Forgetting. Chicago: University of Chicago Press, 2004.
4. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Cambridge: Polity Press, 1991.
5. Akhmadjonov A. Yoshlar ma'naviy ongini shakllantirishda tarixiy xotira omillari. Toshkent, 2023.